

דו"ח כינוס בין לאומי בנושא מוזאונים ופוליטיקה

אורית אנגלברג-ברעם

ספטמבר 2014

הכנס אורגן בשת"פ של איקו"ם גרמניה, איקו"ם ארה"ב ואיקו"ם רוסיה, והתקיים בסנט פטרסבורג ב 9-12 בספטמבר, ולאחריו חלק מהמשתתפים המשיכו לעוד שלושה ימים ביקטריניבורג.

היומיים הראשונים התקיימו במליאה – באחד מבנייני ההרמיטאז'. לכנס נרשמו כ 350 איש ממוזאונים בכל העולם, אך הגיעו קצת פחות, ככל הנראה בשל חרם שהטילו חלק ממנהלי המוזאונים על האירוע, בגלל התקפתה של רוסיה את אוקראינה ומעשיה שם (אם כבר מדברים על מוזאונים ופוליטיקה...). יחד עם זאת, בהחלט הייתה נוכחות מרשימה ביותר, והכנס נפתח בדברים שנשאו מושל סנט פטרסבורג, נשיא איקו"ם רוסיה, מנהל איקו"ם רוסיה ומנהלת מוזאון פושקין, שסקרו את מצב המוזאונים במדינה.

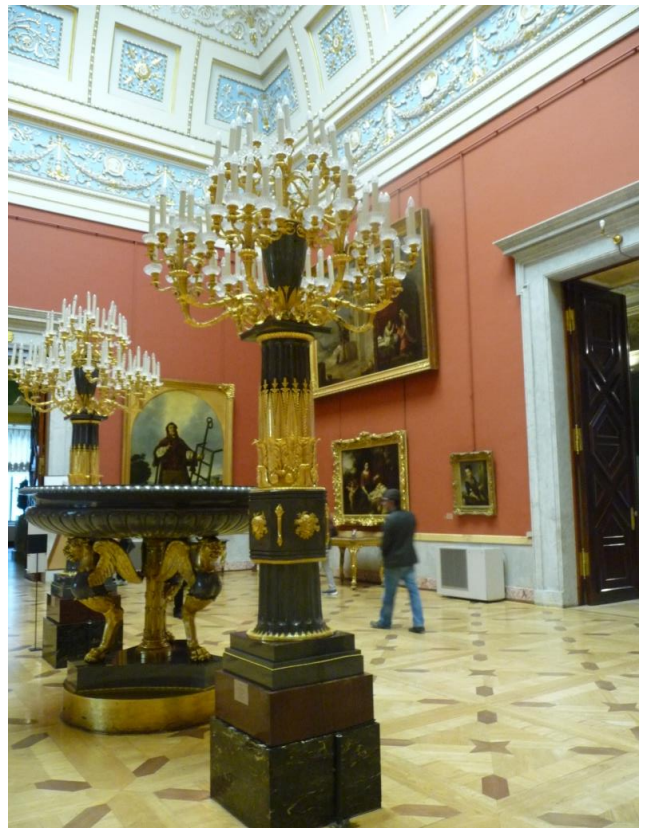

ביום השני לכנס נמשכו ההרצאות במליאה, והתמקדו בדיון על מצבם של המוזאונים כיום, עתידם, האתיקה שלהם, שיתופי פעולה אפשריים ביניהם והמקום שאיקו"ם יכולה/צריכה לתפוש בתהליכים עכשוויים המתרחשים במוזאונים ברחבי העולם. מקרה מעניין המדגים את הסוגיות הנ"ל ועוד כאלה שנידונו בהמשך הכנס הוא הפרוייקט החדש, המתהווה בימים אלה ממש – "בית ההיסטוריה האירופית" בבריסל, ומנהלו נשא הרצאה בנושא.

בערב יצאנו לסיור מודרך ב(חלק קטן) ממוזאון ההרמיטאז', הענק, ונשארנו פעורי פה. המדריכה החביבה טרחה לזרז אותנו בכל פעם שהתעכבנו לטעמה יותר מדי ליד מוצגים, ואמרה שלפי החישוב שערכו במוזאון, אם מבקר יתעכב רק כמה שניות ליד כל מוצג, הביקור במוזאון כולו יקח 11 שנים... אינני יודעת אם הנתון מדוייק, או בכלל ניתן לחישוב בצורה זו, אך אין ספק שמדובר באחד מן המוזאונים הגדולים בעולם, אם לא הגדול שבהם. והשנה הביקור במוזאון מרתק במיוחד, משום שבמלאות 250 שנה לפתיחתו, חשפו חלקים מיוחדים במינם של האוסף האדיר שלו (למשל: תכשיטים עתיקים), ואף נפתח קומפלקס אחסון ושימור חדיש (repository) – שגם בו נערך סיור, ועליו אספר בהמשך.

סיור בהרמיטאז'י

ביום השלישי לכנס התחלקו המשתתפים לארבעה מושבים מקבילים, שכל אחד מהם התקיים במוזאון אחר בעיר והתמקד בנושא אחר:

1. מוזאונים ומדיניות חוץ
2. מוזאונים ופיתוח החברה
3. מוזאונים והיסטוריה "קשה"
4. מוזאונים ופוליטיקה פנימית

בכל אחד מן הנושאים הנ"ל התקיימו כחמש-עשרה הרצאות, וקצת הצטערתני שאני לא יכולה להיות בשני מקומות בו-זמנית, כי גם במושבים מקבילים התקיימו הרצאות שעניינו אותי. אני הרציתי בנושא הקשור למס' 3 (מוזאונים והיסטוריה "קשה") על מחקר שערכתי במסגרת עבודת המאסטר שלי*, ובו השווייתי בין תצוגת הקבע החדשה של יד ושם (שנפתחה לקהל ב 2005) לבין תצוגת הקבע במוזאון השואה האמריקני בווישינגטון, המוסדות הגדולים והמובילים בעולם כיום בנושא הנצחת השואה. שלא כמו אתרי ההנצחה לשואה שנמצאים באירופה, האתרים בארצות-הברית ובישראל אינם קשורים גיאוגרפית למקום שבו התרחשו האירועים אותם הם מבקשים להנציח, וה"עוגן" לקיומם אינו בשימור האתר ההיסטורי עצמו, אלא בערכים שעמדו בבסיס ההחלטה להקיםם. אולם, אף כי שניהם עוסקים "באותו הנושא", ואף על פי שהושפעו זה מזה, הם מייצגים נרטיבים שונים, והלקחים אותם הם מבקשים ללמד נבדלים גם הם זה מזה. המחקר שלי בחן את הרובד הגלוי לקהל המבקרים במוזאונים (מרכיבי התצוגות) והן את הרובד הסמוי מן המבקרים: הפרוטוקולים המתעדים את תהליכי התכנון הממושכים בשני המוזאונים (לצורך כך "ישבתי" שעות רבות בארכיונים המנהליים של שני המוזאונים הנחקרים). בצורה זו עמדתי גם על הדילמות השונות בהן נתקלו, הלחצים שהופעלו עליהם וכוונותיהם הנסתרות...

[* למתעניינים: המחקר המלא נקרא "מראה מקום - הזיכרון בראי מקומי: רשות הזיכרון לשואה ולגבורה יד ושם ומוזאון השואה האמריקני כמקרי-מבחן המייצגים את זיכרון השואה הישראלי והאמריקני" והוגש ב 2008 במסגרת עבודת המאסטר שלי באוני' חיפה].

כל הרצאה ארכה רק 25 דקות, כך שהצגתי את הנושא ממש "על קצה המזלג", אבל הוא עורר עניין רב. לאחר הרצף של ההרצאה שלי והשתיים שהתקיימו לאחריה – התעורר דיון מוזאולוגי ומוסרי מעניין הקשור במטרות ובאופני ההצגה של זועות. ההרצאות היו של נציגת מכון לאו-בק בניו יורק (על סוגיות של בעלות הקשורות לרכוש היהודי שנגזל בתקופת השואה) ושל שני נציגים ממועצת הזיכרון בבוואריה (גרמניה) על המוזאונים ההיסטוריים במחנות הריכוז לשעבר שבאזורם. למעשה, יחד נתנו ייצוג לשלושה צדדים משמעותיים שהיו מעורבים בשואה: הקרבן, המקרבן והעומד מן הצד, שלקראת סוף המלחמה הפך למנצח ו"משחרר" המחנות. אני מניחה שזה לא מקרי, ושמטכנני הכנס העניקו תשומת לב רבה בבחירת ההרצאות שהתקבלו (כ 40 מתוך כ 165 שהוגשו) ובסידורן בלוח הזמנים. בכל מקרה, אותי באופן אישי ריגש המעמד: הנה אנו עומדים זה לצד זה, הגרמנים והיהודיות מישראל ומארה"ב ודנים ביחד על ההנצחה של השואה, מטרותיה, הלקחים החינוכיים - המוסריים / ההומניסטיים וכדומה. ההרצאות ביום הזה, כאמור, התקיימו בארבעה אתרים במקביל, ואני נכחתי באלה שהתקיימו במוזאון לתולדות הדת. בעמודים הבא – תמונות מן המוזאון הזה.

סיור במוזאון לתולדות הדת

The state Museum of the History of Religion

בערב נערך טקס הפתיחה של קומפלקס האחסון והשימור החדש של ההרמיטאז', שחלק ממנו יהיה פתוח לקהל הרחב. אנו הצטרפנו לסיורים מודרכים בקומפלקס, וכמשתתפי הכנס הורשינו לבקר גם בחלקים ייחודיים, שלא יהיו פתוחים לקהל הרחב (כגון: חלק מן האוספים ומעבדות השימור המתקדמות).

The State Hermitage depository "Staraya Derevnaya"

היום האחרון לכנס נערך ב "State Museum Reserve "Tsarskoe Selo", שחשף בפנינו צוהר נוסף לעושר ולפאר שהיו מנת חלקה של האימפריה הרוסית בעבר, כמו גם ביקור שערכתי במוזאון הרוסי, שהוקם כבר ב 1895 ע"י הקיסר ניקולאס השני, ובו מבחר אדיר של יצירות אמנות מונומנטאליות מכל התקופות:

The Russian Museum

